

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

**THEN BẮC CẦU XIN HOA CỦA NGƯỜI TÀY
Ở XÃ AN LẠC, HUYỆN SƠN ĐỘNG,
TỈNH BẮC GIANG**

**KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN
NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ**

Sinh viên thực hiện : VI THỊ THUY

Giảng viên hướng dẫn : TH.S ĐỖ THỊ KIỀU ANH

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành bài khóa luận này, ngoài sự cố gắng, nỗ lực của bản thân, em đã nhận được sự quan tâm, giúp đỡ của các thầy cô giáo trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số. Đặc biệt, em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến cô giáo - ThS Đỗ Thị Kiều Nga - người đã trực tiếp hướng dẫn em trong quá trình thực hiện đề tài.

Em cũng xin gửi lời cảm ơn đến Trung tâm Văn hóa - Thể thao huyện Sơn Động tỉnh Bắc Giang, UBND xã An Lạc, các nghệ nhân hát Then cùng tất cả các anh chị em bạn bè đã tạo điều kiện, giúp đỡ động viên em trong quá trình học tập, nghiên cứu và thu thập tài liệu tại địa phương.

Do thời gian cũng như kinh nghiệm nghiên cứu còn hạn chế nên khóa luận sẽ không tránh khỏi những thiếu sót. Vì vậy, em rất mong nhận được những ý kiến đóng góp của các thầy cô giáo và các bạn để khóa luận được đầy đủ và hoàn thiện hơn.

Em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 19 tháng 5 năm 2014

Sinh viên

Vi Thị Thủy

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Đối tượng, địa bàn nghiên cứu.....	4
4. Mục đích nghiên cứu.....	4
5. Phương pháp nghiên cứu.....	5
6. Bố cục đề tài.....	5
CHƯƠNG 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI TÀY Ở XÃ AN LẠC, HUYỆN SƠN ĐỘNG, TỈNH BẮC GIANG.....	6
1.1. Đặc điểm địa bàn cư trú.....	6
1.1.1. Vị trí địa lí.....	6
1.1.2. Địa hình và khí hậu.....	7
1.1.3. Đất đai và sông ngòi.....	7
1.1.4. Tài nguyên thiên nhiên.....	8
1.2. Đặc điểm dân số và phân bố dân cư.....	8
1.3. Tập quán mưu sinh.....	9
1.4. Xã hội truyền thống.....	9
1.5. Đặc điểm văn hóa.....	11
1.5.1. Văn hóa vật thể.....	11
1.5.2. Văn hóa phi vật thể.....	16
CHƯƠNG 2: THEN BẮC CẦU XIN HOA TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI TÀY Ở XÃ AN LẠC.....	22
2.1. Khái quát về Then của người Tày.....	22
2.1.1. Quan niệm về Then.....	22
2.1.2. Các loại hình của Then.....	24
2.2. Một số đặc điểm Then bắc cầu xin hoa của người Tày ở xã An Lạc.....	28
2.2.1. Nguồn gốc và mục đích của Then bắc cầu xin hoa.....	28

2.2.2.Đặc điểm của người làm Then	29
2.2.3. Môi trường diễn xướng	32
2.2.4. Các yếu tố hỗ trợ trong Then	33
2.2.5. Nghi thức làm Then	43
CHƯƠNG 3: THEN BẮC CẦU XIN HOA TRONG ĐỜI SỐNG CỦA NGƯỜI TÀY Ở XÃ AN LẠC HIỆN NAY.....	
TÀY Ở XÃ AN LẠC HIỆN NAY.....	51
3.1. Những giá trị văn hóa của Then.....	51
3.1.1. Phản ánh thế giới tâm linh của người Tày	51
3.1.2. Nghệ thuật của Then bắc cầu xin hoa	52
3.1.3. Phản ánh các truyền thống văn hóa tốt đẹp của người Tày	53
3.2. Thực trạng biến đổi của Then bắc cầu xin hoa hiện nay.....	54
3.3. Nguyên nhân biến đổi	60
3.4. Một số biện pháp bảo tồn và phát huy	63
KẾT LUẬN.....	67
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	690
PHỤ LỤC	701

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Xã An Lạc huyện Sơn Động là một xã vùng núi nằm ở phía đông bắc của tỉnh Bắc Giang, nơi đây có sự tập chung cư trú của các dân tộc anh em như Tày, Nùng, Sán Chay, Cao Lan... Trong đó mỗi dân tộc lại mang một đặc điểm văn hóa riêng, với phong tục tập quán khác nhau nhưng tất cả đều sống gắn bó và đoàn kết với nhau tạo nên một vùng đất giàu truyền thống văn hóa. Và hát Then là một nét văn hóa dân gian tiêu biểu đại diện cho di sản văn hóa phi vật thể của người Tày nói chung, người Tày ở huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang nói riêng.

Xã An Lạc, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang có số người Tày cư trú chiếm 64% so với các dân tộc khác. Chính vì vậy văn hóa Tày ở nơi đây đã trở thành chủ đạo và có sự ảnh hưởng tới văn hóa của các dân tộc láng giềng. Và nói đến sự ảnh hưởng đó không thể không nói đến Then. Trong các loại hình sinh hoạt tín ngưỡng của người Tày thì hát Then chiếm số lượng lớn và đạt đến trình độ nghệ thuật cao nhất. Hát Then thường được dùng trong các dịp lễ tết, lễ nghi gia đình và các nghi lễ vòng đời của con người...

Trong nhiều năm qua, trải qua quá trình thăng trầm của lịch sử người Tày ở Bắc giang nói chung, người Tày ở xã An Lạc, huyện Sơn Động nói riêng luôn tự hào về truyền thống văn hóa lâu đời của mình, trong đó có hát Then. Đồng bào luôn yêu thích hát Then vì nó đã gắn bó với phong tục tập quán dân dã, thờ cúng tổ tiên và các vị thần, diệt trừ những điềm xấu, mang điều may mắn đến với cuộc sống, đem lại cho đồng bào những lời ca, tiếng hát hay. Hình ảnh những ông Then, bà Then cầm chiếc đàn tính trên tay làm lễ là một hình ảnh độc đáo và mang tính đặc trưng được biểu hiện qua các nghi lễ Then. Có thể nói, Then là một loại hình nghệ thuật, một nét sinh hoạt văn hóa tín ngưỡng đã có từ rất lâu đời và được quần chúng nhân dân ưa

thích, không chỉ vậy Then còn là hình thức cúng bái có nguồn gốc bản địa và có ảnh hưởng nhiều mặt tới cuộc sống của người dân Tày hiện nay. Có một thời gian dài Then đã bị coi là một loại thực hành nghề mê tín và các thầy Then cũng bị cấm hành nghề. Điều đó đã tạo nên sự lúng túng và mâu thuẫn trong sự nhận thức của các nhà quản lý trong việc xác định vai trò và hạn chế của Then. Đây là một trong các nguyên nhân dẫn đến việc Then đang ngày càng bị mất dần ở một số địa phương. Các nghệ nhân hát Then cũng ngày càng ít và một số nghi thức Then đã không còn phổ biến, trong đó có Then bắc cầu xin hoa.

Then bắc cầu xin hoa góp phần làm cho đời sống tinh thần ngày càng phong phú, lành mạnh và có khả năng đáp ứng nhu cầu hưởng thụ văn hóa của bà con dân tộc Tày ở xã An Lạc huyện Sơn Động nói riêng và đồng bào các dân tộc nói chung.

Là người con dân tộc Tày sinh ra và lớn lên tại xã An Lạc huyện Sơn Động tỉnh Bắc Giang, bản thân người viết cũng tự ý thức được rằng Then Bắc cầu xin hoa là một nét văn hóa tín ngưỡng trong đời sống tinh thần của bà con dân tộc nơi đây, cần phải giữ gìn, phát huy và truyền dạy cho các thế hệ mai sau.

Và cuối cùng là sự ham mê với mong muốn tìm hiểu về Then một trong những bản sắc văn hóa đặc trưng tiêu biểu của dân tộc mình nên người viết đã chọn đề tài: “Then bắc cầu xin hoa của người Tày ở xã An Lạc, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang” làm khóa luận tốt nghiệp đại học của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Dân tộc Tày là một trong những dân tộc có nguồn gốc lịch sử khá lâu đời ở nước ta vì vậy người Tày có nền văn hóa rất đa dạng và đặc trưng. Hiện nay đã có rất nhiều các công trình nghiên cứu về người Tày cũng như văn hóa của người Tày như:

Lã Văn Lô, Hà Văn Thư (1984) *Văn hóa Tày Nùng*, Nhà xuất bản Văn hóa.

Bé Văn Đăng (1992) *Các dân tộc Tày Nùng*, Nhà xuất bản khoa học xã hội.

Vũ Ngọc Khánh (1997) *Văn hóa tín ngưỡng Tày Nùng*, Viện Văn hóa dân gian Việt Nam.

Nịnh Văn Độ (2003) *Văn hóa truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc.

Then là loại hình sinh hoạt tín ngưỡng dân gian phổ biến của người Tày và là hình thức diễn xướng dân tộc có từ ngàn xưa. Then mang một giá trị văn hóa truyền thống đặc sắc cần được sưu tập tìm hiểu nhiều hơn để bảo tồn và phát huy.

Việc nghiên cứu về Then Tày ở Việt Nam trước đây đã được nhiều nhà khoa học thực hiện. Trong mọi mặt đời sống của đồng bào Tày như các giá trị vật chất, giá trị tinh thần, tôn giáo tín ngưỡng đã được không ít nhà khoa học tìm hiểu và nghiên cứu. Trong đó cũng đã có không ít các nhà khoa học đã nghiên cứu sâu về một lĩnh vực nào đó trong đời sống của người Tày.

Đối với Then Tày, đã có nhiều nhà khoa học nghiên cứu như nhà nghiên cứu Triều Ân đã có tác phẩm “*Then Tày- những khúc hát*” xuất bản năm 2000. Cuốn *Then Tày* của tác giả Nguyễn Thị Yên xuất bản năm 2006 đã miêu tả những nghi thức cúng trong làm Then, những gia điệu lời hát Then và vai trò của Then trong đời sống tâm linh của cộng đồng người Tày. PGS.TS Ngô Đức Thịnh Viện nghiên cứu Văn hóa với tác phẩm “*Then - một hình thức sa man giáo của dân tộc Tày ở Việt Nam*” năm 2002. GS Hoàng Nam - Đại học Văn hóa Hà Nội với tác phẩm “*Then - một cái nhìn từ hệ thống tín ngưỡng*” năm 2006 đã giới thiệu một cách chi tiết và đầy đủ hệ thống tín ngưỡng dân gian trong Then. “*một số biểu tượng của lễ vật và đạo cụ cúng*” năm 2006.

Đặc biệt quan trọng hơn là cuốn *Then bắc cầu xin hoa* của tác giả Nguyễn Thanh Hiền xuất bản năm 2008 đã miêu tả về Then bắc cầu xin hoa

với các nội dung như các mâm cúng và các nghi lễ trong Then bắc cầu xin hoa, ý nghĩa lời Then, các phương diện nghệ thuật của Then Bắc cầu xin hoa. Không chỉ vậy tác giả đã đem đến cho người đọc nhiều nội dung phong phú với nguồn tư liệu khoa học chính xác.

Nhìn chung các tài liệu trên chưa có tài liệu nào nghiên cứu sâu về những giá trị văn hóa, vai trò ý nghĩa của Then bắc cầu xin hoa đối với đời sống tinh thần của người Tày cũng như những biến đổi Then bắc cầu xin hoa trong giai đoạn hiện nay. Vì vậy đề tài sẽ tập chung để giải quyết các vấn đề đó.

3. Đối tượng, địa bàn nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu chính của khóa luận là Then bắc cầu xin hoa với các nội dung: nguồn gốc, đặc điểm, vai trò, giá trị của nó trong đời sống của đồng bào Tày ở An Lạc trước đây và hiện nay. Bên cạnh đó, để có thể hiểu rõ về Then bắc cầu xin hoa thì tín ngưỡng dân gian và các thực hành Then Tày nói chung cũng là đối tượng nghiên cứu của đề tài.

Địa bàn nghiên cứu: Tập chung khảo sát, thu thập tài liệu về Then bắc cầu xin hoa và thầy Then hiện nay ở xã An Lạc, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

4. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở tìm hiểu và làm rõ các giá trị của Then bắc cầu xin hoa trong đời sống văn hóa của người Tày, từ đó đưa ra cái nhìn tương đối đầy đủ về nguồn gốc, mục đích, các đặc điểm, vai trò của loại hình Then này, khóa luận mong muốn sẽ góp thêm một phần tư liệu về chân dung văn hóa của dân tộc Tày.

Nghiên cứu sự biến đổi, tìm ra nguyên nhân chính của những biến đổi đó, khóa luận cũng mong muốn sẽ đề xuất các giải pháp để bảo tồn phát huy giá trị văn hóa Tày nói chung, Then Tày nói riêng.

5. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp thu thập tài liệu chính trong khóa luận là phương pháp điền dã dân tộc học với các kỹ năng chính như quan sát tham dự việc thực hành nghi lễ Then bắc cầu xin hoa tại xã An Lạc huyện Sơn Động tỉnh Bắc Giang. Trong quá trình quan sát, tham dự chúng tôi đã ghi âm, chụp ảnh một số hoạt động của nghi lễ. Bên cạnh đó, để có những cứ liệu cho sự phân tích, lý giải vấn đề nghiên cứu, chúng tôi cũng tiến hành phỏng vấn sâu một số đối tượng: thầy Then, người thụ hưởng, các vị cao tuổi, các bạn thanh niên...

Ngoài ra khóa luận còn sử dụng các phương pháp hệ thống, so sánh giúp sáng tỏ các nội dung, phương pháp miêu tả gồm cách phân tích và tổng hợp các loại Then ở các khía cạnh khác nhau.

6. Bố cục đề tài

Ngoài ở phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục. Khóa luận chia làm 3 chương:

Chương 1: Khái quát về người Tày ở xã An Lạc, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

Chương 2: Then bắc cầu xin hoa truyền thống của người Tày ở xã An Lạc.

Chương 3: Then bắc cầu xin hoa trong đời sống của người Tày ở xã An Lạc hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Triều Ân (2000) *Then Tày, những khúc hát*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
2. Bế Văn Đảng (1992) *Các dân tộc Tày Nùng*, NXB Khoa học xã hội.
3. *Các dân tộc Tày Nùng ở Việt Nam* (1992) Viện Khoa học xã hội, viện dân tộc học.
4. Nịnh Văn Độ (2003) *Văn hóa truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, NXB Văn hóa Dân tộc.
5. Nguyễn Thanh Hiền (2008) *Then bắc cầu xin hoa*, NXB Văn hóa dân tộc.
6. Vũ Ngọc Khánh (1997) *Văn hóa tín ngưỡng Tày Nùng*, Viện văn hóa dân gian Việt Nam.
7. Lã Văn Lô, Hà Văn Thư (1984) *Văn hóa Tày Nùng*, NXB Văn hóa.
8. Lịch sử Đảng bộ xã An Lạc (1945- 2010).
9. PGS.TS Hoàng Nam (2004) *Văn hóa các dân tộc Đông Bắc*, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.
10. Nông Thị Ninh (2004) *Nét chung và riêng trong diễn xướng hát Then Tày Nùng*, NXB Văn hóa dân tộc.
11. Tô Ngọc Thanh (1989) *Then của đồng bào Tày*, Tạp chí Văn học nghệ thuật số 3
12. Nguyễn Thị Yên (2006) *Then Tày*, NXB Khoa học xã hội